

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Анотація. Розглянуто питання розвитку тваринництва в Харківській області та проведено аналіз його структурних змін. Визначено причини складного стану тваринництва і запропоновано шляхи підвищення ефективності виробництва та стабілізації розвитку галузі.

Аннотация. Рассмотрены вопросы развития животноводства в Харьковской области и проведен анализ его структурных изменений. Определены причины сложного состояния животноводства и предложены пути повышения эффективности производства и стабилизации развития отрасли.

Annotation. The article deals with the development of animal husbandry in Kharkiv region and analyzes its structural changes. The reasons of difficult state of animal husbandry have been defined and the ways to improve the production efficiency and stabilization of industry development have been offered.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, тваринництво, виробництво продукції, поголів'я тварин.

У системі національної економіки одним із найважливіших, багатогалузевих і територіально поширених є агропромисловий комплекс.

Сучасне сільське господарство взаємодіє з іншими галузями економіки, в результаті чого розвиваються його міжгалузеві зв'язки, встановлюються міжгалузеві пропорції. Однією з головних галузей агропромислового комплексу України є тваринництво, яке забезпечує населення продуктами харчування і виробляє сировину для багатьох галузей народного господарства. Проте впродовж останніх двадцяти років у його розвитку намітилися негативні тенденції. Незважаючи на зростання обсягів виробництва окремих видів продукції, погіршується її структура, яка не завжди відповідає потребам населення регіону. У зв'язку з цим постає необхідність проведення відповідних досліджень [1].

Теоретичні основи ефективності агропромислового виробництва висвітлені у працях багатьох провідних вітчизняних вчених-економістів, а саме: Лукінова І. І., Саблука П. Т., Шпичака О. М., Андрійчука В. Г., Дем'яненка М. Я., Бойка В. І., Маліка М. Й., Юрчишина В. В. та ін. Водночас практика потребує конкретних досліджень з даної тематики з урахуванням місцевих умов у ринковому середовищі.

Метою даної статті є комплексна оцінка та пошук шляхів розвитку тваринництва в Харківській області.

У розвитку тваринництва в Харківській області протягом 2000 – 2010 рр. відбулися кардинальні зміни. Обсяг виробництва м'яса (у забійній вазі) в усіх категоріях господарств зменшився з 84,3 до 79,3 тис. т, тобто на 5,93 %, виробництво молока – з 539,6 до 472,7 тис. т, тобто на 12,4 %, виробництва вовни – з 85 до 68 т, тобто на 20 %. Водночас збільшилася кількість пташиних яєць з 479,3 до 1296,9 млн шт., тобто на 170,5 % [2].

Починаючи з 2010 року, в області намітилися позитивні зміни щодо покращення стану справ у тваринництві. Сільськогосподарські підприємства і господарства населення завершили 2010 р., маючи півтора відсотка приросту реалізації худоби і птиці на м'ясо. Більше, ніж у 2009 р., у цілому по області було вироблено яєць (на 116,1 млн штук або на 11,8 %) і вовни (на 17,9 %). Спад виробництва порівняно з 2009 р. відбувся лише щодо обсягів виробництва молока (на 2,9 %). У цілому по області приріст виробництва валової продукції тваринництва порівняно з 2009 р. склав 2 % (табл. 1).

Свідченням значних змін у структурі розвитку тваринництва є також зміни в чисельності поголів'я різних видів тварин у сільськогосподарських підприємствах Харківської області.

**Виробництво основних видів продукції тваринництва
в Харківській області в 2000 – 2011 рр. [2]**

Роки	молоко, тис. т	яйця, млн шт.	вовна, т	М'ясо (у забійній вазі), тис. т
2000	539,6	479,3	85	84,3
2001	585,6	587,4	71	88,0
2002	658,5	649,3	69	95,7
2003	625,0	636,6	49	105,4
2004	560,9	695,8	56	99,4
2005	566,5	752,0	44	95,4
2006	531,4	882,8	43	95,6
2007	487,4	788,0	46	92,2
2008	489,1	951,1	56	79,5
2009	481,4	984,5	56	81,5
2010	467,2	1 100,6	66	83,2
2011	472,7	1 296,9	68	79,3

Свідченням значних змін у структурі розвитку тваринництва є також зміни в чисельності поголів'я різних видів тварин у сільськогосподарських підприємствах Харківської області. Чисельність поголів'я великої рогатої худоби на кінець року за досліджуваний період скоротилася з 538,1 до 194,8 тис. голів, тобто на 63,8 % у тому числі корів – з 247,0 до 100,5 тис. голів, тобто на 59,3 %. Натомість поголів'я птиці всіх видів за цей час зросло з 6 136,6 до 10 015,9 тис. голів (на 63,2 %) (табл. 2).

Таблиця 2

**Поголів'я худоби та птиці в Харківській області
в 2000 – 2011 рр. (тис. голів) [3]**

Роки	Велика рогата худоба		Свині	Вівці та кози	Птиця
	усього	у т. ч. корови			
2000	538,1	247,0	518,1	78,5	6 136,6
2001	466,2	217,3	365,5	79,5	6 413,2
2002	484,3	224,8	399,7	84,2	7 108,3
2003	467,0	205,6	430,7	83,5	7 510,4
2004	366,0	171,7	306,5	71,6	8 280,4
2005	316,7	152,6	263,3	67,2	8 067,6
2006	279,8	134,6	290,0	53,7	8 281,1
2007	251,5	121,0	323,3	49,7	8 130,9
2008	213,8	110,2	215,7	53,1	7 419,9
2009	198,9	101,5	210,9	59,0	8 049,2
2010	192,0	98,6	246,4	62,3	8 411,6
2011	194,8	100,5	285,3	74,4	10 015,9

Негативні зміни у виробництві основних видів тваринницької продукції є наслідком непродуманих системних перетворень суспільно-економічних відносин на селі, коли під гаслом реформування були зруйновані великотварні та спеціалізовані господарства. За рахунок галузі тваринництва вирішувалися всі виробничі питання: виплата заробітної плати, погашення кредитів, розрахунки за майнові паї тощо. Зазначене призвело до катастрофічного зменшення продуктивної худоби у сільськогосподарських підприємствах області, які були основними виробниками тваринницької продукції [4].

Системні перетворення привели до збільшення сектору дрібнотоварного виробництва (особистих господарств населення). На теперішній час частка господарств населення у загальнообласному виробництві складає: молока – 62 %, яловичини – 76 %, свинини – 67 %.

У сучасних умовах особисті господарства населення, які мають екстенсивний характер виробництва, неспроможні забезпечити зростаючий попит переробної промисловості на якісну сировину та потребу населення у продуктах харчування [1].

Складна ситуація в галузі тваринництва викликана, зокрема, нестабільним та низьким рівнем закупівельних цін на продукцію тваринництва, що унеможлиблює стійке рентабельне виробництво, недостатнім фінансовим забезпеченням та обмеженим доступом до кредитних ресурсів, що стримує інтенсивний розвиток виробництва та впровадження сучасних технологічних розробок [5].

Ринок продукції тваринництва характеризується незбалансованістю попиту і пропозицій, низьким рівнем внутрішнього споживання, а також недостатньо розвинутою інфраструктурою заготівель та збуту тваринницької сировини.

Унаслідок несприятливих умов розвитку внутрішньообласне виробництво тваринницької продукції задовольняє фізіологічну потребу населення регіону в основних продуктах споживання тваринного походження: молока – на 50 %, м'яса – на 57 %. І лише по виробництву харчових яєць область є самодостатньою.

Спроби врегулювати забезпечення внутрішнього попиту за рахунок імпорту призводить до подальшого тиску на вітчизняного товаровиробника і створює передумови до повної ліквідації галузі тваринництва в сільськогосподарських підприємствах області. Зараз частка імпорту в загальному споживанні м'яса складає понад 40 %, що з огляду на гарантування продовольчої безпеки наближається до критичної межі [5].

Стрімке скорочення чисельності худоби й обсягів виробництва тваринницької продукції зумовило ряд негативних наслідків:

зменшилися обсяги споживання населенням молока і м'яса, що негативно впливає на продовольчу безпеку держави та здоров'я нації;

переробні підприємства завантажені менше, ніж на третину від своєї проектної потужності;

різко скоротилися обсяги внесення органічних добрив, що негативно позначається на родючості ґрунтів;

сільське населення залишилося без роботи та гарантованого заробітку, що спричинило посилення соціальної напруги в селах.

Зважаючи на все перераховане, можна зробити висновок, що пріоритетними напрямками розвитку для Харківської області є виробництво молока та розвиток товарно-м'ясного комплексу. Саме на ці показники спрямована Програма розвитку тваринництва в господарствах Харківської області.

Основними шляхами реалізації цієї програми є:

проведення обстеження наявних тваринницьких приміщень з метою визначення їх придатності для подальшого використання, розроблення пропозицій щодо їх технічного і технологічного переоснащення, орієнтовного розміру капіталовкладень. Базова технологія – безприв'язне утримання тварин з цілорічною однотипною годівлею;

створення надійної кормової бази. На одну корову, залежно від молочної продуктивності, прогнозується заготовляти щороку по 60 – 80 центнерів кормових одиниць, із яких, за поживністю, частка комбікормів повинна складати 47 – 50 %, силосу 20 – 21 %, сіна – до 15 %, сінажу – до 12 % і зелених кормів – 9 – 12 %;

покращення матеріально-технічної бази державного підприємства "Харківське обласне сільськогосподарське підприємство по племінній справі у тваринництві", закупівля бугаїв-плідників, придбання технологічного обладнання та спеціалізованого автотранспорту;

створення на базі Харківської державної зооветеринарної академії модельної молочної ферми для практичного навчання студентів і спеціалістів господарств. Відновлення роботи постійно діючих курсів з підготовки та підвищення кваліфікації техніків штучного осіменіння та операторів машинного доїння;

проведення в господарствах, які мають значні площі природних кормових угідь, реконструкції або нового будівництва приміщень, з використанням легкоспорудних конструкцій, для вирощування і відгодівлі молодняка великої рогатої худоби (у тому числі м'ясних порід) на дешевих власних кормах;

завершення розпочатих та реалізація нових проектів по реконструкції та будівництву окремих об'єктів і цілісних комплексів з виробництва свинини із замкнутим циклом виробництва і застосуванням інноваційних технологій вирощування та відгодівлі свиноголів'я (на 1 200 і більше свиноматок). Базова технологія при відгодівлі – холодне утримання свиней на глибокій незмінюваній підстилці;

Сучасний стан тваринництва порівняно зі станом 2000 р. має негативні тенденції. Причинами негативних змін, які можна спостерігати протягом дослідженого періоду, вважаються наслідки непродуманих системних перетворень суспільно-економічних відносин на селі, коли під гаслом реформування були зруйновані великотварні та спеціалізовані господарства. За рахунок галузі тваринництва вирішувалися всі виробничі питання: виплата заробітної плати, погашення кредитів, розрахунки за майнові паї тощо. Зазначене призвело до катастрофічного зменшення продуктивної худоби у сільськогосподарських підприємствах області, які були основними виробниками тваринницької продукції. Але необхідно відзначити те, що починаючи з 2010 р. в області намітилися позитивні зміни щодо покращення стану справ у тваринництві. Причиною цього є Програма розвитку тваринництва в господарствах Харківської області на 2011 – 2015 рр. Головною метою цієї Програми є створення умов для формування в області конкурентоспроможного виробництва продукції тваринництва (перш за все – молока і м'яса) в обсягах, які забезпечують науково обґрунтовані норми споживання та посилення експортного потенціалу.

Науковим результатом даного дослідження є оцінка та виявлення шляхів подальшого розвитку тваринництва в Харківській області. Перспектива подальших досліджень полягає в розробці інвестиційних програм розвитку тваринництва в Харківській області.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Сучасна аграрна політика України. П. Т. Саблук, І. І. Лукінов, В. В. Юрчишин та ін. – К., 2010. – 501 с. 2. Статистичний щорічник Харківської області за 2011 рік. – К., 2012 – 618 с. 3. Сільське господарство Харківської області за 2011 рік (Статистичний збірник). – Х., 2012. – 253 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kh.ukrstat.gov.ua>. 4. Савчук В. К. Аналіз господарської діяльності сільськогосподарських підприємств / В. К. Савчук. – К.: Урожай, 1995. – 239 с. 5. Програма розвитку тваринництва в господарствах Харківської області на 2011 – 2015 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kharkivoda.gov.ua>.